

HOTĂRÂREA CJUE ÎN CAUZA C-588/16: PRECIZĂRI PRIVIND DOMENIUL DE APLICARE AL REGULAMENTULUI (UE) NR. 650/2012

Silviu-Dorin ȘCHIOPU

Abstract

This short study aims to provide a prima facie presentation and assessment of CJEU's Judgment in Case C-588/16 which brings some clarifications on the scope of Regulation (EU) 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession.

Keywords: *Regulation (EU) 650/16, scope, preliminary ruling, succession, matrimonial property regime, possibility of recording a surviving spouse's share in a European Certificate of Succession.*

Regulamentul (UE) nr. 650/2012¹ este aplicabil, cu excepția anumitor dispoziții generale, de la 17 august 2015. Printr-o cerere de decizie preliminară introdusă de Tribunalul regional superior din Berlin², Germania, s-a solicitat pentru a doua oară³ Curții Europene de Justiție (CJUE) să se pronunțe cu privire la interpretarea unor dispoziții din acest regulament⁴. Cererea de decizie preliminară privește

¹ Regulamentul (UE) nr. 650 din 4 iulie 2012 al Parlamentului European și al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 201 din data de 27.7.2012.

² Cerere de decizie preliminară introdusă de Kammergericht Berlin (Germania) la 3 noiembrie 2016 - Doris Margret Lisette Mahnkopf (Cauza C-558/16), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 30 din 31 ianuarie 2017.

³ Prima cerere de decizie preliminară a fost soluționată prin hotărârea din 12 octombrie 2017, cauza C-218/16 - Kubicka, ECLI:EU:C:2017:755, publicată în Repertoriul electronic (Repertoriul general).

⁴ O altă cerere este pendinte, a se vedea cea introdusă de Kammergericht Berlin (Germania) la 18 ianuarie 2017 - Oberle, cauza C-20/17, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 112/19 din 10 aprilie 2017.

interpretarea art. 1 alin. (1), a art. 67 alin. (1) și a art. 68 lit. 1) din Regulamentul (UE) nr. 650/2012. Deși în speță este vizată o dispoziție specifică din legislația germană, problematica nu este mai puțin interesantă, aceasta privind delimitarea dintre legea aplicabilă succesiunilor și legea aplicabilă aspectelor patrimoniale ale regimului matrimonial.

Litigiul principal

Situația de fapt

L. Mahnkopf a decedat la data de 29 august 2015, lăsând moștenitori pe văduva sa și pe unicul fiu al cuplului. La data decesului, defunctul era căsătorit sub regimul separației de bunuri cu compensarea creșterii patrimoniale (regimul comunității de achiziții). La data încheierii căsătoriei ambii soți erau cetățeni germani și locuiau în Germania. Soții nu au încheiat nici o convenție matrimonială iar defunctul nu a lăsat nici o dispoziție *mortis causa*. Masa succesorală se afla pe teritoriul Germaniei, cu excepția unei cote-părți de 1/2 din dreptul de proprietate asupra unui bun imobil situat în Suedia.

La data de 30 mai 2016, instanța competentă în materie succesorală, Amtsgericht Schöneberg (Tribunalul Districtual din Schöneberg, Germania), a eliberat la cererea soției supraviețuitoare un certificat național de moștenitor potrivit căruia moștenitori legali ai lui *de cuius* erau văduva sa și fiul, ambii moștenind patrimoniul defunctului în părți egale în temeiul devoluțiunii legale a moștenirii prevăzute de dreptul german.

Ulterior, pentru a transcrie dreptul de proprietate asupra imobilului situat în Suedia, soția supraviețuitoare a solicitat de asemenea unui notar să îi elibereze, în temeiul Regulamentului nr. 650/2012, un certificat european de moștenitor în care să se menționeze că ea și fiul său sunt comoștenitori, fiecăruia revenindu-i o jumătate din moștenire în conformitate cu regula națională a devoluțiunii legale. Notarul a transmis cererea dnei. Mahnkopf la Amtsgericht Schöneberg (Tribunalul Districtual din Schöneberg), care a respins-o pentru motivul că partea atribuită soției defunctului se întemeia, în ceea ce privește un sfert din moștenirea defunctului, pe un regim succesoral, iar în ceea ce privește un alt sfert din moștenirea defunctului, pe regimul matrimonial prevăzut la art. 1371 alin. (1) Cod civil german. Astfel, instanța națională a considerat că art. 1371 Cod civil german privește aspecte ale regimului matrimonial care nu intră prin urmare în domeniul de aplicare al Regulamentului (UE) nr. 650/2012.

*Legislația germană*⁵

Potrivit art. 1931 alin. (1) teza I Cod civil german privind *dreptul de moștenire legală al soțului supraviețuitor*, cota-parte a acestuia în calitate de moștenitor legal este de un sfert din moștenire, atunci când vine în concurs cu rudele de gradul întâi ale defunctului, și de jumătate din moștenire atunci când vine în concurs cu rudele de gradul doi sau bunici, iar alin. (3) precizează că nu se aduce atingere dispozițiilor art. 1371 din același cod. În speță, în temeiul acestei dispoziții, soției supraviețuitoare în concurs cu fiul defunctului i-a revenit 1/4 din moștenire.

Regimul matrimonial legal prevăzut de Codul civil german este un regim al separației de bunuri cu compensarea creșterii patrimoniale (regimul comunității de achiziții). Potrivit art. 1363 alin. (2) Cod civil german, bunurile soților nu devin patrimoniul comun al soților, nici bunurile dobândite de unul dintre soți după încheierea căsătoriei. Creșterea patrimonială pe care soții o realizează în cursul căsătoriei face însă obiectul unei compensări atunci când participarea la achiziții ia sfârșit.

Dacă *regimul matrimonial încetează în timpul vieții celor doi soți*, de exemplu prin divorț sau ca urmare a anulării căsătoriei, egalizarea diferenței dintre creșterile patrimoniale ale fiecărui soț în parte se realizează în cadrul lichidării regimului matrimonial. În primul rând se calculează valoarea patrimoniului inițial (anterior aplicării regimului matrimonial) al fiecărui soț, sumă din care sunt duse datoriile. La fel se calculează și patrimoniul final (de la momentul încetării regimului matrimonial) al fiecărui soț. Diferența dintre patrimoniul său inițial și cel final reprezintă îmbogățirea fiecărui soț pe parcursul regimului matrimonial. În temeiul art. 1378 alin. (1) Cod civil german, în urma comparării celor două valori, dacă una e mai mare decât cealaltă, soțului al cărui patrimoniu a sporit mai puțin îi revine cu titlu de creanță de participare jumătate din diferența dintre valoarea îmbogățirii fiecărui soț.

Dacă *regimul matrimonial încetează prin decesul unuia dintre soți*, potrivit art. 1371 alin. (1) Cod civil german, compensarea creșterii patrimoniale se realizează prin *majorarea cotei legale de moștenire a soțului supraviețuitor* cu un sfert din moștenire⁶, fără să prezinte relevanță dacă în concret soții au dobândit sau nu bunuri suplimentare. Datorită acestei prevederi, soția supraviețuitoare din litigiul principal, în

⁵ A se vedea R. Legeais, M. Pédamon (coord.), *Code civil allemand (Bürgerliches Gesetzbuch - BGB): traduction en français du texte en vigueur au 31 octobre 2009*, Paris: Éditions Dalloz, 2010, p. 436-437; Bürgerliches Gesetzbuch, disponibil la <https://www.gesetze-im-internet.de> [consultat la data de 22.02.2018].

⁶ Soluția adoptată de Codul civil german în cadrul art. 1371 alin. (1) este considerată de către doctrina dominantă ca fiind profund greșită de vreme ce o problemă apărută în materia aspectelor patrimoniale ale regimurilor matrimoniale a fost soluționată prin recurgerea la legea succesorală - a se vedea R. Zimmermann, *Intestate succession in Germany*, în K. G. C. Reid, M. J. de Waal, R. Zimmermann (eds.), „Comparative Succession Law. volume II: Intestate Succession”, Oxford University Press, New York, 2015. p. 213 și autorii cități la n. 310.

calitate de moștenitor legal, a mai primit încă $1/4$ din moștenire, ajungând astfel în total la o cotă-parte de $1/2$. Astfel, partea succesorală atribuită soției supraviețuitoare rezultă din aplicarea art. 1931 alin. (1) Cod civil german, potrivit căruia cota-parte legală a soțului supraviețuitor, care este de un sfert din moștenire, se majorează cu încă un sfert în cazul în care soții conviețuiau în cadrul regimului matrimonial al comunității legale limitat la creșterile patrimoniale, astfel cum reiese din art. 1371 alin. (1) Cod civil german.

Această soluție legislativă permite simplificarea lichidării regimului matrimonial între soțul supraviețuitor și ceilalți moștenitori ai defunctului, nemaifiind necesară dovedirea unei eventuale creșteri patrimoniale. În plus, cota de $1/4$ îi revine soțului supraviețuitor indiferent dacă, în concret, s-a înregistrat sau nu vreo creștere patrimonială.

Practic se poate întâmpla ca soțul supraviețuitor să obțină mai mult decât i-ar fi revenit în urma compensării matematice (reale) a creșterilor patrimoniale, motiv pentru care în doctrină această cotă-parte din moștenire a fost considerată a reprezenta un fel de „primă” pentru căsătoriile care nu s-au destrămat în timpul vieții soților⁷. Totuși, există și situații când în concret compensarea matematică a creșterilor patrimoniale poate fi mai favorabilă soțului supraviețuitor.

Chiar dacă regimul matrimonial a încetat prin decesul unuia dintre soți, puteam avea nu o compensare pe cale succesorală, ci o compensare matematică a creșterii patrimoniale atunci când soțul supraviețuitor nu este nici moștenitor, nici legatar, dacă a renunțat la moștenire sau defunctul a întocmit dispoziții testamentare în favoarea sa⁸.

Atunci când soțul supraviețuitor *nu este nici moștenitor, nici legatar*, precum în cazul exheredării, el poate cere în temeiul art. 1371 alin. (2) Cod civil german compensarea matematică a creșterii patrimoniale potrivit art. 1373-1383 și 1390. De asemenea, în această ipoteză, soțului supraviețuitor îi revine și rezerva succesorală calculată în raport cu cota-parte care i-ar fi revenit din moștenire – în cazul succesiunii *ab intestat* – anterior compensării creșterii patrimoniale.

Chiar dacă soțul supraviețuitor căsătorit sub regimul comunității de achiziții *renunță la moștenire*, pe lângă compensarea matematică a creșterii patrimoniale, el poate solicita în temeiul art. 1371 alin. (3) teza I Cod civil german și rezerva succesorală, deși potrivit dispozițiilor dreptului succesoral nu ar fi fost îndreptățit să o primească. Nu la fel se întâmplă atunci când soțul supraviețuitor, în temeiul convenției încheiate cu celălalt soț, a renunțat la moștenirea *ab intestat* sau la dreptul de a primi rezerva succesorală.

⁷ A se vedea G.A.L Droz, *Les régimes matrimoniaux en droit international privé comparé*, în „Recueil des cours de l'Académie de la Haye”, vol. 143, 1974, p. 98, *apud* CJUE, *Concluziile avocatului general Maciej Szpunar* prezentate la 13 decembrie 2017, cauza C-558/16 - Mahnkopf, ECLI:EU:C:2017:965, parag. 48.

⁸ A se vedea R. Zimmermann, *op. cit.*, p. 213.

Întrucât legiuitorul german a soluționat o problemă apărută în materia aspectelor patrimoniale ale regimurilor matrimoniale prin recurgerea la legea succesorală, calificarea art. 1371 alin. (1) Cod civil german nu a făcut obiectul unei jurisprudențe constante⁹. Pe de o parte, s-a considerat că soțul supraviețuitor nu obține cota-parte din moștenire prevăzută de art. 1371 alin. (1) atunci când legea aplicabilă regimului matrimonial este dreptul german iar legea aplicabilă succesiunii este dreptul turc. În această opinie dobândirea cotei de 1/4 apare ca ținând de dreptul succesoral, nu de aspectele patrimoniale ale regimurilor matrimoniale. Pe de altă parte, s-a statuat că art. 1371 alin. (1) este aplicabil chiar și atunci când legea aplicabilă succesiunii este dreptul iranian, astfel că dobândirea cotei de 1/4 apare ca ținând de legea aplicabilă în materia regimului matrimonial. Recent, Curtea Federală de Justiție a decis că art. 1371 alin. (1) este aplicabil ca *dispoziție a legii aplicabile în materia regimului matrimonial*, precizând în același timp că, atunci când legea aplicabilă în materia regimului matrimonial este dreptul german, iar legea aplicabilă în materie succesorală este legea altui stat, soțului supraviețuitor îi revine în continuare cota de 1/4 din moștenire în temeiul art. 1371 alin. (1) Cod civil german¹⁰.

La fel, nici doctrina nu oferă un punct de vedere unitar. Unii autori includ această normă în domeniul legii aplicabile regimului matrimonial, chiar și atunci când moștenirea defunctului este guvernată de o lege străină¹¹, în timp ce potrivit altor autori norma nu este aplicabilă decât în situația în care legea germană este aplicabilă atât regimului matrimonial cât și succesiunii¹². Pe de altă parte, unii autori califică art. 1371 alin. (1) Cod civil german drept normă succesorală¹³.

Precum a subliniat și Avocatul General, calificarea realizată în contextul normelor naționale privind conflictele de legi nu poate avea o importanță decisivă întrucât noțiunile pe care legiuitorul Uniunii le-a folosit în scopul stabilirii domeniului de aplicare al Regulamentului (UE) nr. 650/2012 au un caracter autonom iar armonizarea normelor privind conflictele de legi în cadrul regulamentului, care are prioritate în fața normelor naționale privind conflictele de legi, ne obligă să privim calificarea art. 1371 alin. (1) Cod civil german într-un context nou¹⁴.

⁹ A se vedea CJUE, *Concluziile avocatului general Maciej Szpunar* prezentate la 13 decembrie 2017, cauza C-558/16 - Mahnkopf, ECLI:EU:C:2017:965, parag. 31 și jurisprudența citată la n. 5.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ A se vedea D. A. Popescu, *Ghid de drept internațional privat în materia succesiunilor*, Ed. Magic Print, Onești, 2014, p. 18, n. 37.

¹² A se vedea A Bonomi, *Le régime matrimonial et les conséquences patrimoniales des autres relations comparables au mariage*, în A. Bonomi, P. Wautelet, I. Pretelli, „Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n° 650/2012 du 4 juillet 2012”, 2e édition, Bruxelles: Éditions Bruylant, 2016, p. 89, n. 30.

¹³ A se vedea CJUE, *Concluziile avocatului general Maciej Szpunar* prezentate la 13 decembrie 2017, cauza C-558/16 - Mahnkopf, ECLI:EU:C:2017:965, parag. 31 și autorii citați la n. 6.

¹⁴ *Idem*, parag. 32.

Regulamentul (UE) nr. 650/2012

În continuare, vom aminti prevederile Regulamentului (UE) nr. 650/2012 incidente în speță, respectiv:

Considerentul (7): „Funcționarea corespunzătoare a pieței interne ar trebui facilitată prin eliminarea obstacolelor din calea liberei circulații a persoanelor care se confruntă în prezent cu dificultăți în exercitarea propriilor drepturi în contextul unei succesiuni cu elemente de extraneitate. În spațiul european de justiție, cetățenii trebuie să își poată organiza din timp succesiunea. Trebuie garantate într-un mod eficient drepturile moștenitorilor și legatarilor, ale altor persoane apropiate defunctului, precum și ale creditorilor succesiunii”.

Considerentul (9): „Domeniul de aplicare a prezentului regulament ar trebui să includă toate aspectele de drept civil referitoare la patrimoniul unei persoane decedate, și anume la toate formele de transfer de bunuri, drepturi și obligații din cauză de deces, fie că este vorba de un act voluntar de transfer în temeiul unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii *ab intestat*”.

Considerentul (11): „Prezentul regulament *nu ar trebui să se aplice altor domenii de drept civil decât succesiunilor*. Din motive de claritate, o serie de chestiuni care ar putea fi văzute ca având o legătură cu materia succesiunilor ar trebui *excluse în mod explicit* din domeniul de aplicare a prezentului regulament”.

Considerentul (12): „În mod corespunzător, prezentul regulament *nu ar trebui să se aplice aspectelor patrimoniale ale regimurilor matrimoniale, inclusiv convențiilor matrimoniale, astfel cum sunt cunoscute în unele sisteme juridice, în măsura în care astfel de regimuri nu au ca obiect chestiuni referitoare la succesiuni* [...]. Autoritățile competente cu privire la o anumită succesiune în temeiul prezentului regulament ar trebui, totuși, în funcție de situație, să ia în considerare soluționarea aspectelor patrimoniale ale regimului matrimonial sau ale unui regim patrimonial similar al defunctului la stabilirea patrimoniului succesoral al defunctului și a respectivelor cote-părți ale beneficiarilor”.

Considerentul (71): „Certificatul ar trebui să producă aceleași efecte în toate statele membre. Certificatul nu ar trebui să aibă forță executorie în sine, ci *efect probatoriu*, și ar trebui să se considere că certificatul dovedește în mod fidel elementele stabilite în temeiul legii aplicabile succesiunii sau în temeiul oricărei alte legi aplicabile elementelor specifice, precum condițiile de fond ale dispoziției pentru cauză de moarte [...]”.

Articolul 1 - *Domeniul de aplicare:*

„(1) Prezentul regulament se aplică *succesiunilor* privind patrimoniile persoanelor decedate. [...]

(2) Sunt *excluse* din domeniul de aplicare al prezentului regulament: [...]

(d) chestiunile legate de *aspectele patrimoniale ale regimurilor matrimoniale* și de aspectele patrimoniale ale relațiilor care sunt considerate, în conformitate cu legea care le este aplicabilă, ca având efecte comparabile cu cele ale căsătoriei [...]”.

Articolul 3 – Definiții:

„(1) În sensul prezentului regulament:

(a) „succesiune” înseamnă succesiunea privind patrimoniul unei persoane decedate și acoperă orice formă de transfer de bunuri, drepturi și obligații pentru cauză de moarte, fie că este vorba de un act voluntar de transfer, sub forma unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii *ab intestat* [...]”.

Articolul 21 – Norma generală:

„(1) Sub rezerva cazului în care prezentul regulament cuprinde dispoziții contrare, legea aplicabilă succesiunii în ansamblul său este cea a statului în care defunctul își avea reședința obișnuită în momentul decesului”.

Articolul 23 – Domeniul de aplicare a legii aplicabile:

„(1) Legea stabilită în temeiul articolelor 21 sau 22 reglementează succesiunea în ansamblul său.

(2) Această lege reglementează, în special:

(b) vocația succesorală a beneficiarilor, stabilirea cotelor-părți ce le revin acestora, a obligațiilor care le pot fi impuse de către defunct, precum și a altor drepturi privind succesiunea, inclusiv drepturile succesoriale ale soțului sau ale partenerului supraviețuitor [...]”.

Articolul 62 – Crearea unui certificat european de moștenitor:

„(1) Prezentul regulament creează un certificat european de moștenitor (denumit în continuare „certificatul”), care este emis spre utilizare într-un alt stat membru și care produce efectele enumerate la articolul 69.

(2) Utilizarea certificatului nu este obligatorie.

(3) Certificatul nu înlocuiește documentele interne utilizate în scopuri similare în statele membre. Cu toate acestea, un certificat emis în scopul utilizării într-un alt stat membru produce efectele enumerate la articolul 69 și în statul membru ale cărui autorități au eliberat certificatul în temeiul prezentului capitol”.

Articolul 63 – Scopul certificatului:

„(1) Certificatul este destinat utilizării de către moștenitori, de către legatari cu drepturi directe la succesiune și de către executori testamentari sau administratori ai patrimoniului succesoral care trebuie să își dovedească într-un alt stat membru statutul sau să își exercite dreptul respectiv de moștenitor sau legatar și/sau atribuțiile de executor testamentar sau administrator al patrimoniului succesoral.

(2) Certificatul poate fi utilizat, în special, pentru a proba unul sau mai multe dintre următoarele:

(a) statutul și/sau drepturile fiecărui moștenitor sau, după caz, ale fiecărui legatar menționat în certificat și cotele-părți respective din patrimoniul succesoral [...]”.

Articolul 67 – Eliberarea certificatului

„(1) Autoritatea emitentă eliberează fără întârziere certificatul, în conformitate cu procedura prevăzută în prezentul capitol, atunci când elementele care trebuie

certIFICATE au fost stabilite în conformitate cu legea aplicabilă succesiunii sau în temeiul oricărei alte legi aplicabile unor elemente specifice. Aceasta utilizează formularul elaborat în conformitate cu procedura de consultare menționată la articolul 81 alineatul (2) [...].”

Articolul 68 – *Conținutul certificatului:*

„Certificatul cuprinde următoarele informații, în măsura în care acestea sunt necesare în scopul pentru care se eliberează certificatul: [...]

(g) informații privind beneficiarii: numele (numele dinainte de căsătorie, dacă este cazul), prenumele și codul numeric personal (dacă este cazul);

(h) informații privind o convenție matrimonială încheiată de defunct sau, după caz, privind o convenție încheiată de defunct privind o relație care, în conformitate cu legea care îi este aplicabilă, produce efecte similare căsătoriei și informații privind aspectele patrimoniale ale regimului matrimonial sau ale unui alt regim patrimonial echivalent; [...]

(l) cota-parte care îi revine fiecărui moștenitor și, după caz, lista drepturilor și/sau a bunurilor care revin unui anumit moștenitor [...].

Articolul 69 – *Efectele certificatului:*

„(1) Certificatul produce efecte în fiecare stat membru fără a fi necesară nicio procedură specială.

(2) Se prezumă că certificatul probează cu exactitate elementele stabilite în temeiul legii aplicabile succesiunii sau în temeiul oricărei alte legi aplicabile elementelor specifice. Se prezumă că persoana menționată în certificat drept moștenitor [...] are statutul menționat în certificat și/sau este titular al drepturilor sau al puterilor stipulate în certificat, fără alte condiții și/sau restricții aferente acelor drepturi sau puteri decât cele stipulate în certificat.”

(5) Certificatul constituie un titlu valabil pentru înscrierea bunurilor succesoriale în registrul corespunzător al unui stat membru, fără a aduce atingere articolului 1 alineatul (2) literele (k) și (l)”.

Instanța de trimitere

Hotărârea de respingere a cererii de eliberare a unui certificat european de moștenitor a fost apelată de soția supraviețuitoare în fața instanței de trimitere, Kammergericht Berlin (Tribunalul Regional Superior din Berlin, Germania). În această etapă, apelanta a depus și o cerere cu caracter subsidiar, solicitând înscrierea, cu titlu informativ, în certificatul european de moștenitor a mențiunii că, în temeiul regimului matrimonial, îi revine un sfert din moștenire, potrivit art. 1371 alin. (1) Cod civil german.

Tribunalul Regional Superior din Berlin, având îndoieli asupra posibilității emiterii unui certificat european de moștenitor în conformitatea cu solicitările soției supraviețuitoare, a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții de Justiție a Uniunii Europene o serie de întrebări preliminare.

În cererea de emitere a unei decizii preliminare, instanța națională a amintit în primul rând că, pentru moment, încă nu a avut loc armonizarea normelor privind conflictele de legi referitoare la legea aplicabilă în materia aspectelor patrimoniale ale regimului matrimonial¹⁵.

În al doilea rând, instanța de trimitere a mai precizat că defunctul nu a ales legea aplicabilă succesiunii sale, astfel că, potrivit art. 21 din Regulamentul (UE) nr. 650/2012, se aplică dreptul german, iar legea aplicabilă aspectelor patrimoniale ale regimului matrimonial se stabilește potrivit normelor naționale privind conflictele de legi care sunt în vigoare în legea forului, respectiv art. 14 și 15 din *Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche* (Legea de instituire a Codului civil german), această lege fiind de asemenea dreptul german.

În al treilea rând, deși în speță există identitate de naționalitate între legea aplicabilă în materie succesorală și cea aplicabilă aspectelor patrimoniale ale regimului matrimonial, Tribunalul Regional Superior din Berlin a considerat că, în contextul procedurii referitoare la cererea de eliberare a unui certificat european de moștenitor, în circumstanțe similare celor din speță, delimitarea domeniilor de aplicare ale celor două legi poate avea importanță pentru conținutul și efectele acestui certificat.

Conținutul întrebării preliminare

Tribunalul Regional Superior din Berlin a adresat Curții de Justiție a Uniunii Europene următoarea întrebare preliminară¹⁶:

„Art. 1 alin. (1) din Regulamentul nr. 650/2012 trebuie interpretat în sensul că domeniul de aplicare al regulamentului («succesiunile privind patrimoniile persoanelor decedate») se referă și la dispoziții naționale, precum art. 1371 alin. (1) din Codul Civil german [...], care reglementează aspecte patrimoniale ale regimului matrimonial după decesul unui soț, prin majorarea cotei-părți din moștenire care revine celuilalt soț?”

Astfel, instanța de trimitere a solicitat în esență să se stabilească dacă art. 1 alin. (1) din Regulamentul nr. 650/2012 trebuie interpretat în sensul că în domeniul de aplicare al regulamentului intră o dispoziție națională precum cea în discuție în litigiul principal, respectiv art. 1371 alin. (1) Cod civil german, care prevede, la

¹⁵ *Regulamentul (UE) 2016/1103* al Consiliului din 24 iunie 2016 de punere în aplicare a unei cooperări consolidate în domeniul competenței, al legii aplicabile și al recunoașterii și executării hotărârilor judecătorești în materia regimurilor matrimoniale, publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 183 din data de 8 iulie 2016, se va aplica în întregime începând cu data de 29 ianuarie 2019. Din domeniul de aplicare al acestui regulament este exclusă succesiunea la patrimoniul unui soț decedat.

¹⁶ Din cele trei întrebări am reținut-o doar pe prima dintre acestea întrucât celelalte două au fost formulate pentru cazul în care Curtea ar fi dat un răspuns negativ la prima întrebare preliminară, ceea ce nu s-a întâmplat în speță. A se vedea CJUE, *hotărârea din 1 martie 2018, cauza C-558/16 - Mahnkopf*, ECLI:EU:C:2018:138, nepublicată încă în Repertoriul general.

decesul unuia dintre soți, o compensare forfetară a creșterii patrimoniale – care intră sub incidența comunității legale limitate la creșterile patrimoniale – prin majorarea cotei-părți succesorală a soțului supraviețuitor.

Poziții în favoarea includerii art. 1371 alin. (1) Cod civil german în domeniul legii aplicabile în materie succesorală

Guvernul *elen* a apreciat că această cotă-parte ce revine soțului supraviețuitor ca urmare a încetării regimului matrimonial trebuie înscrisă în certificatul european de moștenitor întrucât reflectă *cota reală* moștenită de soțul supraviețuitor. Prin urmare, art. art. 1371 alin. (1) Cod civil german trebuie cuprins în domeniul de aplicare al Regulamentului (UE) nr. 650/2012.

Guvernul *italian* a considerat că această dispoziție este cuprinsă în domeniul legii aplicabile în materie succesorală întrucât aplicarea art. 1371 alin. (1) Cod civil german este condiționată de *decesul soțului*. În sprijinul acestei opinii, guvernul italian a mai invocat atât considerentul (9) potrivit căruia „domeniul de aplicare a prezentului regulament ar trebui să includă toate aspectele de drept civil referitoare la patrimoniul unei persoane decedate”, cât și prevederile art. 23 lit. b) care stabilesc că domeniul legii aplicabile succesiunii include „vocația succesorală a beneficiarilor, stabilirea cotelor-părți ce le revin acestora, a obligațiilor care le pot fi impuse de către defunct, precum și a altor drepturi privind succesiunea, inclusiv drepturile succesorală ale soțului sau ale partenerului supraviețuitor”.

Guvernul *polonez* a arătat că, în cazul compensării creșterii patrimoniale, suntem în prezența unei anumite forme de transfer a unor bunuri și drepturi prin majorarea cotei-părți *ab intestat* din moștenire iar acest transfer nu intervine decât în cazul decesului unuia dintre soți. De asemenea, guvernul polonez a subliniat faptul că art. 1371 alin. (1) Cod civil german trebuie aplicat împreună cu art. 1931 alin. (1) și (3), dispoziție ce în mod evident face parte din domeniul legii aplicabile în materie succesorală și care face trimitere directă la art. 1371. În plus, art. 1371 alin. (1) Cod civil german nu-și găsește aplicarea decât în situația în care regimul matrimonial încetează prin decesul unuia dintre soți, aplicare ce poate fi exclusă prin testament în temeiul art. 1938 Cod civil german ce prevede că *de cuius* poate îndepărta soțul supraviețuitor de la moștenirea legală, situație în care nu mai beneficiază de acest sfert din moștenire.

Poziții în favoarea includerii art. 1371 alin. (1) Cod civil german în domeniul legii aplicabile în materia regimurilor matrimoniale

Guvernul *german*, pentru a se putea răspunde la întrebarea preliminară, a precizat că se impune a se stabili dacă *scopul* art. 1371 alin. (1) Cod civil german se referă la „succesiune” în sensul art. 1 alin. (1) din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 sau la „aspectele patrimoniale ale regimurilor matrimoniale” în sensul art. 1 alin. (2) lit. d) din regulament. În viziunea guvernului german, art. 1371 alin. (1) are

ca scop lichidarea regimului matrimonial, astfel că am fi în prezența unei dispoziții ce ține de domeniul legii aplicabile regimului matrimonial, nu de domeniul legii aplicabile în materie succesorală. În plus, acordarea unei cote-părți din moștenire soțului supraviețuitor ca urmare a efectuării lichidării regimului matrimoniale are ca scop exclusiv simplificarea împărțelii între moștenitori.

Precum guvernul german, *Comisia Europeană* a propus o abordare funcțională plecând de la scopul art. 1371 alin. (1) Cod civil german. Comisia a arătat că această compensare a creșterii patrimoniale intervine numai în momentul încetării regimului matrimonial legal iar decesul este numai una dintre situațiile ce determină încetarea regimului matrimonial. Prin urmare, scopul acestei dispoziții nu este acela de a repartiza patrimoniul defunctului între moștenitori, ci de a efectua lichidarea regimului separației de bunuri cu compensarea creșterii patrimoniale în urma decesului lui *de cuius*.

Guvernul *belgian* a considerat că art. 1371 alin. (1) Cod civil german nu poate fi inclus în domeniul de aplicare al Regulamentului (UE) nr. 650/2012 întrucât regimul matrimonial produce efecte nu numai în timpul căsătoriei, ci și după încetarea acesteia, inclusiv prin decesul unuia dintre soți.

Guvernul *spaniol*, invocând considerentul (11): „Prezentul regulament nu ar trebui să se aplice altor domenii de drept civil decât succesiunilor” și considerentul (12): „În mod corespunzător, prezentul regulament nu ar trebui să se aplice aspectelor patrimoniale ale regimurilor matrimoniale”, a considerat că art. 1371 alin. (1) Cod civil german este exclus din domeniul de aplicare al Regulamentului (UE) nr. 650/2012 întrucât privește aspecte patrimoniale ale unui regim matrimonial.

Considerentele CJUE asupra fondului

În introducere, Curtea a amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante¹⁷, termenii unei dispoziții a dreptului Uniunii care nu conține nici o trimitere expresă la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul său de aplicare trebuie, în mod normal, să aibă o interpretare autonomă și uniformă în întreaga Uniune, interpretare ce trebuie să țină seama nu doar de termenii acesteia, ci și de contextul prevederii și de obiectivul urmărit de reglementarea în cauză.

În continuare, Curtea a reamintit că potrivit textului său, art. 1 alin. (1) din Regulamentul nr. 650/2012 prevede că acesta se aplică *succesiunilor* privind patrimoniile persoanelor decedate iar art. 1 alin. (2) din regulament enumeră în mod limitativ materiile *excluse* din domeniul său de aplicare, printre care figurează, la lit. d) „chestiunile legate de aspectele patrimoniale ale regimurilor matrimoniale”. De asemenea, art. 3 alin. (1) lit. a) precizează că aceste *succesiuni* acoperă „orice formă de transfer de bunuri, drepturi și obligații pentru cauză de moarte, fie

¹⁷ A se vedea CJUE, hotărârea din 1 martie 2018, cauza C-558/16 - *Mahnkopf*, ECLI:EU:C:2018:138, nepublicată încă în Repertoriul general, parag. 32.

că este vorba de un act voluntar de transfer, sub forma unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un *transfer sub forma succesiunii ab intestat*". În plus, din considerentul (9) reiese că domeniul de aplicare ar trebui să includă *toate aspectele de drept civil referitoare la patrimoniul unei persoane decedate*.

Față de obiectivele urmărite de Regulamentul nr. 650/2012, Curtea a arătat că, potrivit considerentului (7), acesta vizează să faciliteze funcționarea corespunzătoare a pieței interne prin eliminarea obstacolelor din calea liberei circulații a persoanelor care doresc să își exercite drepturile născute dintr-o succesiune cu elemente de extraneitate. De asemenea, Curtea a precizat că, în scopul garantării într-un mod eficient a drepturilor moștenitorilor, Regulamentul nr. 650/2012 prevede crearea unui certificat european de moștenitor, care trebuie să permită fiecărui moștenitor, legatar sau având-cauză menționat în acest certificat să probeze în alt stat membru calitatea sa și drepturile sale succesoriale.

În ceea ce privește contextul prevederilor Regulamentului nr. 650/2012, Curtea a constatat că, din considerentele (11) și (12), reiese că acesta nu ar trebui să se aplice altor domenii ale dreptului civil decât succesiunile, și în special aspectelor patrimoniale ale regimurilor matrimoniale, inclusiv convențiilor matrimoniale, astfel cum sunt cunoscute în unele sisteme juridice, *în măsura în care* astfel de regimuri nu au ca obiect chestiuni referitoare la succesiuni.

Curtea a amintit că în speță, în conformitate cu art. 1371 alin. (1) din Codul civil german, în cazul încetării regimului comunității de achiziții, cota-parte legală a soțului supraviețuitor se majorează cu un sfert suplimentar ca urmare a compensării creșterii patrimoniale care intră sub incidența comunității legale limitată la creșterile patrimoniale.

Precum a arătat și avocatul general¹⁸, Curtea a constatat că art. 1371 alin (1) Cod civil german nu se referă la partajul elementelor patrimoniale între soți, ci la chestiunea drepturilor soțului supraviețuitor în privința elementelor incluse deja în masa succesorală, iar această dispoziție nu are ca finalitate principală repartizarea elementelor patrimoniului sau lichidarea regimului matrimonial, ci mai degrabă stabilirea quantumului cotei-părți succesoriale care trebuie să fie atribuită soțului supraviețuitor în raport cu ceilalți moștenitori. De aceea, Curtea a constatat că o astfel de dispoziție privește în principal nu regimul matrimonial, ci succesiunea soțului decedat, iar pe cale de consecință o normă de drept național precum cea în discuție în litigiul principal se raportează la domeniul succesoral în înțelesul Regulamentului nr. 650/2012.

De asemenea, Curtea a constatat că o calificare succesorală a cotei-părți care îi revine soțului supraviețuitor în temeiul unei dispoziții de drept național precum art. 1371 alin. (1) Cod civil german permite înscrierea informațiilor referitoare la

¹⁸ A se vedea CJUE, *Concluziile avocatului general Maciej Szpunar* prezentate la 13 decembrie 2017, cauza C-558/16 - Mahnkopf, ECLI:EU:C:2017:965, parag. 78-79.

cota-parte menționată în certificatul european de moștenitor, cu toate efectele descrise la articolul 69 din Regulamentul nr. 650/2012¹⁹.

Față de cele de mai sus Curtea a constatat că *realizarea obiectivelor certificatului european de moștenitor* ar fi în mod considerabil îngreunată într-o situație precum cea din litigiul principal dacă certificatul menționat nu ar cuprinde informații complete referitoare la drepturile soțului supraviețuitor privind masa succesorală.

Prin urmare, la data de 1 martie, Curtea, în deplin acord cu propunerea avocatului general Maciej Szpunar, a răspuns astfel la întrebarea preliminară adresată de Tribunalul Regional Superior din Berlin, Germania: „Art. 1 alin. (1) din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor trebuie interpretat în sensul că *intră în domeniul de aplicare al regulamentul menționat o dispoziție națională precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede, în cazul decesului unuia dintre soți, o compensare forfetară a creșterii patrimoniale prin majorarea cotei -părți succesorale a soțului supraviețuitor*”.

În loc de concluzii

Deși Curtea Federală de Justiție a decis că art. 1371 alin. (1) Cod civil german este aplicabil ca dispoziție a legii aplicabile în materia regimului matrimonial, această prevedere a fost inclusă de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în domeniul de aplicare al Regulamentului (UE) nr. 650/2012 ca aparținând legii aplicabile în materie succesorală. Astfel, o calificare realizată în contextul aplicării dreptului UE nu va duce întotdeauna la un rezultat identic față de o calificare realizată în contextul normelor naționale privind conflictele de legi.

Bibliografie:

1. *Cerere de decizie preliminară introdusă de Kammergericht Berlin (Germania) la 3 noiembrie 2016 – Doris Margret Lisette Mahnkopf (Cauza C-558/16)*, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 30 din 31 ianuarie 2017.

2. CJUE, *Concluziile avocatului general Maciej Szpunar* prezentate la 13 decembrie 2017, cauza C-558/16 - Mahnkopf, ECLI:EU:C:2017:965.

3. CJUE, *hotărârea din 1 martie 2018*, cauza C-558/16 - Mahnkopf, ECLI:EU:C:2018:138, nepublicată încă în Repertoriul general.

¹⁹ A se vedea și *Idem*, parag. 102. Potrivit art. 69 certificatul produce efecte în fiecare stat membru fără a fi necesară nicio procedură specială și se prezumă persoana menționată în certificat drept moștenitor are statutul menționat în certificat și este titular al drepturilor stipulate în certificat, fără alte condiții și/sau restricții aferente acelor drepturi decât cele stipulate în certificat.

4. *Regulamentul (UE) nr. 650 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 201 din data de 27.7.2012, p. 107-134.*

5. A. Bonomi, P. Wautelet, I. Pretelli, *Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n° 650/2012 du 4 juillet 2012, 2e édition, Bruxelles: Éditions Bruylant, 2016.*

6. R. Legeais, M. Pédamon (coord.), *Code civil allemand (Bürgerliches Gesetzbuch - BGB): traduction en français du texte en vigueur au 31 octobre 2009, Paris: Éditions Dalloz, 2010.*

7. D.A. Popescu, *Ghid de drept internațional privat în materia succesiunilor, Ed. Magic Print, Onești, 2014.*

8. K. G. C. Reid, M. J. de Waal, R. Zimmermann (eds.), *Comparative Succession Law. volume II: Intestate Succession, Oxford University Press, New York, 2015.*